

Anatomie slovníku

Akademický slovník současné češtiny (www.slovníkcestiny.cz) vzniká v Ústavu pro jazyk český AV ČR již od roku 2012. Na přípravě tohoto všeobecného výkladového slovníku s plánovaným rozsahem hesláře 150 tisíc hesel se podílely a podílejí desítky lexikografů a dalších odborníků. Přednáška přiblíží, jakým způsobem je tento moderní elektronický slovník vytvářen; co už je hotovo, co je v procesu vzniku a co zatím hudbou budoucnosti; jak se za více než dekádu změnil způsob práce; co je hlavním cílem slovníkářů z oddělení současné lexikologie a lexikografie a s čím se ve své praxi potýkají. Pozornost bude věnována makrostruktuře i mikrostruktuře slovníku, mj. hesláři, záhlaví heslového odstavce, výslovnosti, morfologii, stylistickým kvalifikátorům, výkladu významu, exemplifikaci nebo uživatelským poznámkám.

Mgr. Michaela Lišková, Ph.D.

Ústav pro jazyk český AV ČR

Mgr. Michaela Lišková, Ph.D., vystudovala bohemistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR pracuje od roku 2004. Zabývá se lexikologicko-lexikografickými a neologicko-neografickými tématy, je členkou hlavní redakce *Akademického slovníku současné češtiny*. Zastává funkci vedoucí redaktorky časopisu *Jazykovědné aktuality*. Věnuje se i popularizaci, publikovala sloupky mj. v časopise *Vesmír* nebo na blogu *Neomatu* (neologismy.cz); knihu *Jak se píše slovníky aneb Lexikografie pro každého* editorský připravila s Martinem Šemelíkem.

Naučme digitální domorodce ovládat online slovník

Digitální domorodci, mezi něž nepochybně patří naprostá většina dnešních žáků a studentů, jsou již od útlého dětství zvyklí na zacházení s elektronickými médii. Mohlo by se zdát, že právě oni zaučení do práce s online slovníkem typu *Akademického slovníku současné češtiny* (<https://slovníkcestiny.cz>) nepotřebují. To je ovšem omyl. Každá příručka nabízející širokou paletu různých informací, i ta uživatelsky nejvstřícnější, je sofistikovaným nástrojem. Zaškolení do práce s ní se tak jeví jako užitečné, ne-li přímo nutné. S lexikografickými díly se však ve výuce češtiny pracuje bohužel jen zřídka. A to je škoda. Nekladme si skromné cíle a pojďme to alespoň částečně změnit! V této přednášce se společně zamyslíme, za jakým účelem lze slovníky ve výuce využít, a ukážeme si i konkrétní didaktické postupy, které můžeme ve výuce uplatnit.

Mgr. Martin Šemelík, Ph.D.

Ústav pro jazyk český AV ČR

Mgr. Martin Šemelík, Ph.D., vystudoval německý jazyk a literaturu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pracuje v oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, kde se podílí na přípravě *Akademického slovníku současné češtiny*. Ve svých publikacích a přednáškách se zaměřuje především na lexikologii, lexikografii, slovtvorbu a frazeologii. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy přednáší k tématům německé gramatiky a lexikologie. Spolupracuje s Univerzitou v Kolíně nad Rýnem, kde vyučuje kurzy k historickému vývoji němčiny. Věnuje se též popularizační činnosti.

Bacák, cmunda, darebák aneb malá ochutnávka z nářeční lexikografie

Dnes jsme pro vás připravili speciální menu. Jako předkrm budou podávány kukrháky, polévka bude hadrová, po ní se můžete těšit na ratéskou máčku se šiškami a pro milovníky cukrverků jsme napekli kraple a pégný. Že nevíte, o jaké pokrmy jde? Není divu, uvedené názvy jsou totiž nářeční, tzn. jejich užití je typické pouze pro vybrané areály českojazyčného území. Složení předestřené jídelníčku bude objasněno během přednášky, která umožní posluchačům nahlédnout nejen do různých regionálních kuchyní, ale také do zákulisí tvorby *Slovníku nářečí českého jazyka*, který od roku 2011 vzniká v dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR a který je postupně zpřístupňován online na adrese snj.ujc.cas.cz.

Mgr. Marta Šimečková, Ph.D.
Ústav pro jazyk český AV ČR

Mgr. Marta Šimečková, Ph.D., vystudovala češtinu a latinu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2011 pracuje v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, kde se podílí na tvorbě *Slovníku nářečí českého jazyka*. Mezi její vědecké zájmy patří dialektologie a historická jazykovědná bohemistika. Je autorkou monografie *Dynamika kulturní češtiny 16.–18. století. Čtyři případové studie z roviny hláskosloví* (2022), nyní pracuje na slovníku centrálních středomoravských nářečí. Soustavně se věnuje popularizační a edukační činnosti.

Etymologie – pozoruhodné příběhy slov

Přednáška se věnuje zajímavostem, jež se vyjevují při zkoumání původu slov. Představuje překvapivé etymologické souvislosti mezi zdánlivě odlišnými slovy, nečekané významové posuny, odraz starých reálií i působení tabu. Zmíněny jsou i řetězové kulturní výpůjčky a kuriózní případy vzniku nových slov. Zvláštní pozornost je věnována fenoménu lidové etymologie, jejíž působení si budou moci posluchači sami na sobě při výkladech ověřit.

doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.
Ústav pro jazyk český AV ČR

doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D., již přes tři desetiletí působí v Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK, kde vyučuje převážně diachronní, ale i synchronní jazykové disciplíny. Od roku 2021 je také vedoucím oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, v němž vzniká elektronický *Akademický slovník současné češtiny*. Ve svém výzkumu se zaměřuje na etymologii, vývoj češtiny, historickou i současnou lexikologii. Je autorem *Českého etymologického slovníku* a tří dalších monografií a přibližně stovky kratších odborných statí a recenzí.

Návštěva jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR

Účastníci a účastnice se seznámí s jazykovým poradenstvím Ústavu pro jazyk český AV ČR, s jeho dlouholetou historií i přítomností. Získají přehled o typech jazykového poradenství, nejčastějších dotazech adresovaných jazykové poradně a o komunikaci s tazateli. Seznámí se též s vytvářenou Databází jazykových dotazů a budou sami položit konkrétní jazykový dotaz.

PhDr. Ivana Svobodová
Ústav pro jazyk český AV ČR

PhDr. Ivana Svobodová je pracovnice oddělení jazykové kultury Ústavu pro jazyk český AV ČR, jehož nedílnou součástí je i jazyková poradna. Je členkou redakce časopisu *Naše řeč* a redakční rady časopisu *Český jazyk a literatura*. Je spoluautorkou řady publikací, mj. *Akademické příručky českého jazyka*, *Psaní velkých písmen v češtině* a učebnic češtiny pro žáky základních a středních škol. Poradenská činnost je východiskem pro tvorbu jejich příspěvků do rubriky Jazyková poradna v časopise *Český jazyk a literatura*.

Knihy určené k likvidaci aneb Knihovraždy

V přednášce se budeme věnovat zajímavému fenoménu české literární kultury druhé poloviny 20. století, a to knižním publikacím především z let 1968–1972, které ač byly připraveny k vydání v oficiálních nakladatelstvích, z politických důvodů buď nesměla být jejich výroba dokončena, nebo již vytištěné tituly nesměly být distribuovány. Mnohé z takových knižních titulů bylo po čase dokonce nenávratně fyzicky zlikvidováno a dochovaly se pouze v jednotkách či desítkách exemplářů. Případy cenzurních opatření provázely nakladatelskou činnost v Československu po celou dobu trvání komunistického režimu, postihovaly produkci beletristickou, odbornou i publicistickou, českou i světovou, umělecky náročnou i populární. V přednášce se zaměříme na několik knižních děl, které se dostaly do střetu s politickou mocí a připomeneme si jejich autory, mimo jiné Josefa Škvoreckého, Arnošta Lustiga, Bohumila Hrabala, ale také např. Miloslava Švandrlíka.

PhDr. Michal Přibáň, Ph.D.
Ústav pro českou literaturu AV ČR

PhDr. Michal Přibáň, Ph.D., působí v oddělení lexikografie Ústavu pro českou literaturu, které založil a do roku 2023 vedl. Vedle autorské a redakční práce pro www.slovník-ceskeliteratury.cz se zabývá především literaturou exilovou (monografie *Prvních dvacet let* a připravovaná publikace *V různosti je síla*), samizdatovou (kolektivní monografie *Český literární samizdat 1949–1989*) a dějinami literárního života v Československu obecně. Jako editor se věnuje tvorbě Josefa Škvoreckého a podílí se na zpřístupňování jeho umělecké a esejistické tvorby i dochované korespondence (s Lubomírem Dorůžkou, Janem Zábranou či Václavem Havlem).

Česká literatura v samizdatu

Samizdatová literatura čtenářům v období normalizace poskytovala možnost chvilkového úniku z reality a pocit sounáležitosti s kulturním „podzemím“, oficiálně nevydáváním autorům nabídla příležitost pro „náhradní uplatnění“ a ve společnosti posilovala schopnost aktivní kulturní rezistence. Aby však mohla tyto funkce plnit, musela zůstat pokud možno v důkladném utajení. Vydavatelská činnost byla často spontánní, z bezpečnostních důvodů nebyla evidovaná a dokumentovaná a většinou byla v podstatě amatérská (v různých významech tohoto slova). Na přednášce sice zmíníme ty nejpodstatnější ze samizdatových edic, časopisů i jednotlivých děl a na konkrétních příkladech představíme způsoby jejich šíření, techniku a financování „výroby“, současně se však zamyslíme i nad úskalími, která provázejí poznávání této stále ještě relativně skryté vrstvy české literární historie.

PhDr. Alena Přibáňová, Ph.D.
Ústav pro českou literaturu AV ČR

Literární historička a editorka. Od roku 2002 působí v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, nejprve v oddělení pro výzkum dějin literatury 20. století a od r. 2010 v oddělení lexikografickém. Zabývá se českou prózou po roce 1945, redakčně a autorsky se podílí na projektu *Slovníku české literatury po roce 1945 online*. Je spoluautorkou slovníku *Česká literární nakladatelství 1949–1989* (2014) a encyklopedie *Český literární samizdat 1949–1989* (2018), jednotlivými hesly přispěla do publikací *V souřadnicích volnosti* (2008), *Průvodce po světové literární teorii 20. století* (2012) a *V souřadnicích mnohosti* (2014) a řadu studií publikovala v odborných časopisech a sbornících. Edičně spolupracuje na vydávání *Spisů Josefa Škvoreckého*.

Co lze z jedné expozice vytěžit k epoše, stylu a pojmu baroko?

Zadání této komentované prohlídky po expozici *Staří mistři I* (Schwarzenberský palác, Národní galerie) vzniklo v diskusi s účastníky loňského ročníku ŠČJL. Průvodkyně tuší, že se přitom vyjeví víc otázek nežli jasných odpovědí, nicméně i to může pro zvolené téma představovat vhodný konceptuální postup: nejistota vs. jistota. A také jednoznačnost vs. víceznačnost, světlo vs. temnota vs. stín, blízkost vs. vzdálenost a povrch vs. hloubka, společenství vs. individualita, regionální vs. celoevropské aspekty atd. Kontrasty patří ostatně často ke způsobům vymezení baroka – ale nejjednodušše to problém až příliš?

Mgr. et Mgr. Stanislava Fedrová, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR
Ústav dějin umění AV ČR

Analytička a teoretička, čtenářka a pozorovatelka. Zabývá se historickou poetikou a teorií literatury a výtvarného umění. Obou specializací pak využívá v intermedialním bádání, soustředěném na vztahy a průniky verbálního a vizuálních umění. V knize napsané s Alicí Jedličkovou *Viditelné popisy* (2016) usiluje o rehabilitaci popisu odhalením jeho reprezentačního potenciálu z pohledu několika disciplín. Ve spolupráci s historiky umění také sleduje fenomény procházející napříč uměními (výstavy a knihy *Nespatříte hada*, 2017, *Cirkus pictus – zázračná krása a ubohá existence*, 2017). Působí v odděleních teorie Ústavu pro českou literaturu a Ústavu dějin umění AV ČR.

ODBORNÍ GARANTI

PhDr. Markéta Pravdová, Ph.D., MBA

Ústav pro jazyk český AV ČR

Působí v Ústavu pro jazyk český AV ČR jako zástupkyně ředitele a v Kanceláři AV ČR jako členka Akademické rady AV ČR. Je autorkou knihy *McDonald's – tak trochu jiná kultura?* (Karolinum, 2006), spoluautorkou *Internetové jazykové příručky* (prirucka.ujc.cas.cz), editorkou a vedoucí autorkou několika kolektivních monografií, například *Jsme v češtině doma?* (Academia, 2012), *Akademická příručka českého jazyka* (Academia, 2014, 2. vyd. 2019), *Čeština nově od A do Ž* (Academia, 2016), zpracovatelkou normy ČSN 01 6910 (ÚNMZ, 2014) a autorkou řady odborných studií, popularizačních textů a mediálních projektů.

PhDr. Robert Kolár, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Působí v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, kde se věnuje teorii verše. V minulosti působil jako učitel českého jazyka a literatury na Anglickém gymnáziu v Praze. Je autorem či se spolupodílel na tvorbě knih *Teorie literatury: učebnice pro střední školy* (Fraus, 2014), *Úvod do teorie verše* (Akropolis, 2013), *Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě* (Akropolis, 2010). Řídí Seminář České knihovnice, edici přinášející interpretace literárních děl pro učitele a studenty. Je členem redakční rady časopisu *Český jazyk a literatura*.

